

seksueel gedrag bij jonge mannen die seks hebben met mannen

notitie

notitie seksueel gedrag bij jonge mannen die seks hebben met mannen

Inleiding

In deze notitie zijn gegevens uit recent onderzoek verzameld over jonge mannen die seks hebben met mannen (MSM), voor zover deze relevant zijn voor hiv/soa-preventie. Alle genoemde onderzoeken zijn te vinden in de literatuurlijst. Voetnoten in de tekst verwijzen naar het betreffende onderzoek. Ieder onderzoek benoemt de onderzochte groep anders: als homo- en biseksuele jongens, als jongens in hun coming-outfase of als jonge MSM. Afhankelijk van over welk onderzoek we schrijven, gebruiken we deze verschillende termen. We maken bovendien onderscheid tussen vaste, losse en reguliere sekspartners. Losse sekspartner zijn jongens met wie men één keer seks heeft gehad. Reguliere sekspartners jongens zijn met wie men vaker seks heeft, maar geen vaste relatie. Onder vaste relaties vallen zowel monogame als niet-monogame relaties.

Seksuele oriëntatie en aantrekking

Er is een aanzienlijke groep jongens die wel eens met iemand van het eigen geslacht zou willen vrijen: 5,7% van alle jongens volgens het onderzoek *Seks onder je 25*.¹ In dit onderzoek geeft overigens slechts 2% van de jongens aan zowel, uitsluitend of vooral op personen van het eigen geslacht te vallen. Uit de gegevens van *Outcomes*, een cohortonderzoek naar de coming-out fase van homo- en biseksuele jongens, blijkt dat de gemiddelde leeftijd waarop de respondenten merkten dat ze zich aangetrokken voelden tot jongens 13,5 jaar was. Gemiddeld waren ze 16,1 jaar toen ze zichzelf als homo- of biseksueel gingen beschouwen en de gemiddelde leeftijd waarop ze hun coming-out hadden, was 18,1 jaar.^{2,3}

Van de *Outcomes*-respondenten voelde ongeveer driekwart zich uitsluitend aangetrokken tot jongens, minder dan een kwart voornamelijk tot jongens en slechts enkele jongens net zoveel tot jongens als tot meisjes. De helft (51%) van de respondenten die tijdens het begin van het onderzoek aangaf voornamelijk op jongens te vallen, geeft na anderhalf jaar aan uitsluitend op jongens te vallen. Er blijkt gedurende het onderzoek een lichte stijging te zijn van het percentage respondenten dat zich homoseksueel beschouwt, van 83% naar 92%. De overige 8% noemt zichzelf biseksueel. Ook neemt het aantal jongens toe dat de eigen homo- of biseksualiteit accepteert.^{2,3}

De seksuele start en seksuele ervaring

Volgens *Seks onder je 25*^e geldt voor jonge MSM: 'hoe ouder, hoe meer ervaring'.⁴ Wat ervaring met anale seks betreft, heeft 42% in de leeftijdscategorie van 15-18 jaar, 65% in de leeftijdscategorie van 19-21 jaar en 78% in de leeftijdscategorie van 22-26 jaar daar ervaring mee. In totaal heeft 71% van de respondenten ervaring met anale seks. Voor orale seks liggen deze percentages hoger, respectievelijk op 62%, 84% en 95%. Meer laag opgeleide jongens dan hoog opgeleide jongens hebben ervaring met orale seks (94% versus 86%). Dat geldt ook voor anale seks (80% versus 64%). Minder homo- en biseksuele jongens hebben ervaring met geslachtsgemeenschap met vrouwen in vergelijking met heteroseksuele jongens (51% versus 84%). Ze hebben wel meer ervaring met anale seks (70% versus 21%).^{1,4}

Uit *Schorer Monitor 2008* blijkt dat de gemiddelde leeftijd waarop MSM voor het eerst seks hebben met een man 19 jaar is.⁵ Deze leeftijd ligt lager (op 16,7 jaar) onder de *Outcomes*-respondenten.^{2,3} De leeftijd waarop jonge MSM voor het eerst seks hebben met iemand van hetzelfde geslacht ligt bovendien lager dan de leeftijd van hun coming-out. 67% van de *Outcomes*-respondenten gaf aan seks te hebben gehad met een man voor de coming-out.^{2,3} De leeftijd van de man waarmee men voor het eerst seks had, was gemiddeld tussen de twee en vijf jaar ouder.^{2,3,4,5}

Van de homo- en biseksuele jongens heeft 90% in de afgelopen drie jaar één of meer vaste partners gehad.⁴ Verder geeft 68% aan in deze periode één of meerdere losse partner(s) te hebben gehad. Wat betreft het totale aantal sekspartners (vast en los) heeft de meerderheid (59%) van de homo- en biseksuele jongens vier of meer partners gehad. Dat is beduidend meer dan heteroseksuele jongens aangeven. Het merendeel van de homoseksuele jongens (55%) houdt er een monogame seksuele relatie met een vaste partner op na. Dit percentage ligt lager dan voor heteroseksuele jongeren (74%), doordat meer homo- en biseksuele jongens naast een vaste partner ook losse partners hebben.

Voor jonge MSM die ervaring hebben met anale seks, blijkt de combinatie van orale seks en anale seks het meest populair. Voor jonge MSM die geen ervaring hebben met anale seks, blijkt de combinatie van orale seks en aftrekken het meest populair.⁴

26% van de homoseksuele jongens is ooit gedwongen tot seks tegenover 4% van de heteroseksuele jongens. Homoseksuele jongens hebben ook meer ervaring met het betalen voor seks (16% versus 2%).⁴ De belangrijkste vindplaatsen voor sekspartners onder jonge MSM is het internet, op afstand gevolgd door (homo)cafés of disco's, homofeesten of evenementen, via vrienden of kennissen en op school. Daarnaast is het internet ook de belangrijkste ontmoetingsplaats voor de eerste vaste partner.^{2,3,4}

Beschermingsgedrag en seksuele risico's

Gemiddeld gebruikt 53% van de jonge MSM een condoom bij het eerste seksuele contact. 47% gebruikt geen condoom op dat moment. Veelgenoemde reden om geen condoom te gebruiken bij de eerste keer seks is dat het voor beiden het eerste seksuele contact is of dat de ander van mening is geen risico te hebben gelopen bij een eerder seksueel contact.^{2,3} Jongeren die altijd een condoom gebruiken, doen dat om soa's te voorkomen. Het komt echter niet vaak voor dat jongeren een condoom uitsluitend gebruiken om soa's te voorkomen. Ze doen dat alleen aan het begin van een relatie.¹ Jongens praten onderling veel over hun ervaringen, seks en voorzorgsmaatregelen. Veel jongens vinden dat ze geen risico hebben gelopen, maar dit zegt niets over het werkelijke risico.^{2,3}

Onder homojongeren in de coming-outfase is relatief veel seksueel risicogedrag geconstateerd. Van de *Outcomes*-respondenten die op de eerste meting al eens anale seks hebben gehad, heeft 43% de eerste keer anale seks met een vaste partner, 29% met een losse partner en 29% met een reguliere partner. Van de respondenten die de eerste keer anale seks met een vaste partner hadden, heeft 38% geen condoom gebruikt. Bij de eerste keer anale seks met een losse partner, heeft 50% geen condoom gebruikt. Van de respondenten die de eerste keer anale seks met een reguliere partner hadden, heeft 55% geen condoom gebruikt.^{2,3}

Uit *Schorer Monitor 2008* blijkt een aanzienlijke toename van onbeschermd anale seks met losse mannelijke partners bij jonge MSM (< 26 jaar). Die toename is onder jongeren groter dan onder oudere MSM. 37% van de jonge homo- en biseksuele mannen (< 26 jaar) met losse partners geeft aan niet altijd beschermd anale seks te hebben terwijl dat in de groep mannen van 26 jaar en ouder op 31% ligt.⁶ In de monitor van 2007 was dit bij jonge MSM nog 31% en in 2006 30%.^{6,7} Homo- en biseksuele jongens gebruiken relatief vaak alleen in het begin van de relatie condooms bij anale seks. Al vanaf de derde keer dat ze anale seks hadden met dezelfde partner verdrievoudigde het percentage jongens dat onveilige anale seks had (van 13% naar 40%).⁴

Uit het onderzoek *Seks onder je 25^e* blijkt dat de overgrote meerderheid van de homo- en biseksuele jongens geen condoom gebruikt bij het pijpen (91%). 39% van de jongens gebruikt soms wel, soms niet of nooit een condoom tijdens anale seks met een losse partner. Een derde van de jongens gebruikt in hun laatste relatie altijd een condoom, een derde soms of alleen in het begin en een derde nooit. Een kwart van de jongens gebruikt zowel bij losse als bij vaste partners nooit een condoom.⁴ Voor consequent condoomgebruik blijkt de attitude ten aanzien van condooms en de seksfrequentie belangrijk.¹

Soa/hiv testgedrag

Respondenten van *Outcomes* voeren twee redenen aan voor het niet afnemen van een soa- of hiv-test: ze hebben nog geen risico gelopen of ze hebben nooit onbeschermd seks gehad.^{2,3}

Uit *Schorer Monitor* blijken jongeren minder dan oudere MSM geneigd om een test te laten doen. Van de oudere MSM met seksuele ervaring heeft 73% ooit een hiv-test gedaan, tegenover 45% (2007 en 2006: 42%) van de mannen van 25 jaar of jonger.^{5,6,7}

In het onderzoek *Seks onder je 25^e* geeft 32% van de homo- en biseksuele jongens aan het afgelopen jaar een soa-test te hebben gedaan. 33% heeft (ook) een hiv-test laten afnemen.⁴ Voor 8% was de uitslag van de soa-test positief, wat grofweg overeenkomt met 6% van de jongeren die in *Schorer Monitor 2008* een soa rapporteerde.^{4,5}

Jonge MSM hebben vaker een soa dan heterojongens, maar hiv en soa komen onder jonge MSM minder vaak voor dan onder oudere MSM. Van de mannen met hiv is 4% 25 jaar of jonger.⁵ Het aantal *Outcomes*-respondenten dat gevaccineerd is tegen hepatitis B stijgt van 21% naar 45% tijdens het onderzoekstraject en de *Schorer Monitor 2008* laat een percentage van 48% volledig gevaccineerde MSM zien.^{2,3,5} 30% van de jongens weet tijdens de eerste meting niet of ze gevaccineerd is tegen hepatitis B. Ongeveer 50% van de jongens is niet of niet volledig gevaccineerd tegen hepatitis B.^{2,3}

Belangrijkste motieven voor homo- en biseksuele jongens om zich te laten testen:

- Voor de zekerheid
- Ik vind regelmatige controle verstandig
- Ik had onveilige seks gehad
- Ik wilde gewoon mijn status weten
- Ik wil me standaard eenmaal per jaar laten testen
- Ik had lichamelijke klachten
- Ik wilde graag zonder condoom vrijen met vaste partner
- Ik was bang dat ik soa of hiv had
- Ik begon aan een nieuwe relatie

Belangrijkste motieven voor homo- en biseksuele jongens om zich niet te laten testen:

- Ik vind dat ik geen risico heb gelopen
- Ik heb geen onveilige seks gehad
- Ik heb geen lichamelijke klachten die op een soa wijzen
- Ik heb er niet aan gedacht
- Ik vind het eng
- Ik heb geen onbeschermd seks gehad.

Bronnen: *Seks onder je 25^e: homoseksuele jongeren en Outcomes, Deelrapport 1 & 2*

Kennis, informatiegebruik en behoefte

MSM halen informatie over hiv en soa meestal van internet (ongeveer 80%) en uit homotijdschriften (45%) en folders (42%).⁵ Een veelgebruikte zoektechniek is om de term 'hiv/soa' in te toetsen in zoekmachines zoals Google.

Van de *Outcomes*-respondenten heeft 70% in de voorafgaande zes maanden een homotijdschrift gelezen. Homo- en biseksuele jongens geven aan dat zij hun informatie over seksualiteit van het internet (92%), uit tijdschriften (96%) en boekjes (77%), van de televisie (90%) en de radio (55%) verkrijgen. Het merendeel geeft ook de voorkeur aan deze bronnen voor informatie omtrent seksualiteit. Instanties als GGD, huisarts en school vormen de middenmoot.⁴

Als homo- en biseksuele jongens gevraagd wordt waar zij naartoe zouden gaan als zij een soa denken te hebben, zegt de meerderheid (65%) naar de huisarts te gaan en 31,5% zou de soa-poli van de GGD of het ziekenhuis bezoeken. Voor homo- en biseksuele jongens geldt dat zij eerder met vrienden over seksualiteit praten dan met hun ouders. Van de jongens spreekt 81% met vrienden over condoomgebruik, tegenover 62% met hun ouders.⁴

2

Het internet speelt een steeds grotere rol ten opzichte van andere bronnen, vooral bij de mannen van 25 jaar en jonger. Jonge mannen nemen ook minder deel aan de traditionele homoscene dan mannen boven de 25 jaar.⁵

Internet wordt gerapporteerd als de belangrijkste informatiebron voor het vinden van informatie over homoseksualiteit en coming-out. De jongeren bezoeken sites vooral om profielen van andere jongens te bekijken, om nieuws voor/over homo's te lezen, om te chatten met andere homo's en om informatie te lezen over homo's.^{2,3}

Homo- en biseksuele jongens reageren meer op contactadvertenties op het internet (33%), plaatsen er vaker contactadvertenties (31%), maken vaker afspraakjes via het internet (53%), hebben vaker seks gehad met iemand die ze via internet hebben ontmoet (36%) en hebben vaker seks gehad met iemand op het internet (35%) dan heteroseksuele jongeren.⁴ Ze plaatsen ook vaak persoonlijke profielen en berichten op internet.⁵ Internet werd door meer dan driekwart van de *Outcomes*-respondenten benoemd als meest gehanteerde vindplaats voor sekspartners, gevolgd door het uitgaansleven of via vrienden of kennissen.^{2,3}

In *Schorer Monitor 2008* geven jonge MSM aan significant minder kennis over hiv, aids en soa te hebben dan oudere mannen.⁵ Uit *Schorer Monitor 2006* kwam naar voren dat jonge MSM minder de noodzaak zien van veilige anale seks en dat ze optimistischer zijn over hiv-infectie en de behandeling, terwijl dit niet blijkt uit de resultaten van het *Outcomes*-onderzoek.^{2,3,4}

Homo- en biseksuele jongens geven aan dat ze behoefte hebben aan informatie over de volgende onderwerpen:

- Hoe je het vrijen leuker of lekkerder kunt maken (46%)
- Homoseksualiteit (44%)
- Versieren, ontmoeten, verkering en verliefdheid (29%)
- Hiv, aids en andere soa (29%)
- Masturbatie (28%)
- Hoe je aan kunt geven wat je wel en niet wilt (11%)

Bron: *Seks onder je 25^e: homoseksuele jongeren*

Etnische minderheidsgroepen

Uit het behoefte-onderzoek onder mannen uit etnisch-culturele minderheidsgroeperingen die (ook) seks hebben met mannen komt naar voren dat homoseksualiteit voor deze mannen geen herkenbaar kader is.⁸ Het is een begrip waartoe men zichzelf niet rekent.

Het condoomgebruik onder de respondenten is laag. De overgrote meerderheid heeft de intentie om condoom en glijmiddel te gebruiken, maar laat deze in werkelijkheid vaak weg.

Hun testgedrag op soa en hiv is laag en de meesten weten niet wat de eigen hiv-status is. Daarnaast is hun risico-inschatting wat betreft de kans op soa en hiv te optimistisch. Ook hebben veel van de respondenten geen kennis over PEP en hepatitis B.

Veel jonge MSM uit etnische minderheidsgroepen hebben ook seksuele contacten met vrouwen. De meerderheid noemt zich heteroseksueel. Internet vormt ook bij deze groep veruit de belangrijkste informatiebron voor informatie over hiv, soa en dating. Seks onder dwang en seks tegen betaling komen relatief veel voor.⁸

Overzicht cijfers

	Monitor 2008	Outcomes 2008 (3 ^e meting)	Outcomes 2007 (1 ^e meting)	Seks onder je 25 ^e : homoseksuele jongens
Hiv testen (ooit)	45%	46%	17%	33% (laatste 12 maanden)
OAS* vaste partners	57%	54%	42%	75%
OAS* losse partners	37%	27%	33%	39%
OAS* reguliere partners		25%	33%	
Volledige Hepatitis B vaccinatie	48%	35%	23%	
Condoom 1 ^e keer seks		54%	57%	
Sekspartners via internet	88%	84%	87%	
Informatie via internet (coming-out)		92%	90%	92%
Leeftijd 1 ^e keer seks		16,7	16,6	
Leeftijd Coming Out		18,1	17,8	
Drugsgebruik	38%	26% (laatste 6 maanden)	23% (laatste 6 maanden)	

*OAS staat voor *Onveilige Anale Seks*

Conclusie

De gemiddelde leeftijd waarop jongens merken dat ze zich aangetrokken voelen tot jongens is 13,5 jaar. Ze zijn gemiddeld 16,1 jaar als ze zichzelf als homo- of biseksueel gaan beschouwen en gemiddeld 18,1 jaar tijdens hun coming-out.

In totaal heeft ongeveer 70% van de homo- en biseksuele jongeren ervaring met anale seks en ongeveer 90% met orale seks. Onder de sekspartners van deze jongens onderscheiden we vaste, losse en reguliere sekspartners, maar het belang van dit onderscheid voor hiv/soa-preventie is nog niet duidelijk. De gemiddelde leeftijd waarop jonge MSM voor het eerst seks hebben met een man is ongeveer 17 jaar. Zij hebben dus vaak seks met een man voordat ze uit de kast komen.

Belangrijk is om bij deze gegevens in het achterhoofd te houden dat een grote groep jongens ontbreekt, namelijk de groep die zichzelf niet als homoseksueel beschouwt, maar wel, al dan niet in de toekomst, seks heeft met mannen. Deze groep jonge MSM voelt zich met het label 'homo' vaak niet aangesproken, maar vormt wel een belangrijke doelgroep binnen de hiv/soa-preventie.

47% van de jonge MSM gebruikt geen condoom bij het eerste seksuele contact. Rond de 35% van de jonge MSM geeft aan niet altijd beschermde anale seks met losse partners te hebben. Er is een toename van onbeschermd anale seks ten opzichte van voorgaande jaren zichtbaar. Binnen een relatie lopen de cijfers van onbeschermd anale seks uiteen van 40% tot zelfs 75%. Na de derde keer anale seks met dezelfde partner verdrievoudigd het percentage jongens dat onveilige seks heeft.

Ook onder homojongeren in de coming-outfase is relatief veel seksueel risicogedrag geconstateerd tijdens anale seks. Daar komt nog bij dat een overgrote meerderheid (91%) geen condoom gebruikt bij het pijpen. Al met al begint een aanzienlijk deel van de jonge MSM zijn seksuele carrière met onveilige anale seks en continueert dit gedrag zowel binnen een vaste relatie als met losse partners.

Wat betreft het totale aantal sekspartners heeft de meerderheid (ongeveer 60%) van de jonge MSM vier of meer partners gehad, beduidend meer dan heteroseksuele jongens. Tevens hebben jonge MSM beduidend vaker naast een vaste partner ook losse sekspartners.

Jonge MSM hebben vaker een soa- en/of hiv-test afgenomen dan hun heteroseksuele leeftijdsgenoten, maar rapporteerden ook beduidend vaker een soa-infectie. Voor 8% van de jonge MSM was de uitslag van de soa-test positief. Het percentage hepatitis B-gevaccineerden is laag. Vooral de (vaak onjuiste) gedachte dat ze geen risico hebben gelopen, is een belangrijk motief voor jonge MSM om zich niet te laten testen.

Internet is voor jonge MSM de belangrijkste en favoriete bron van informatie over hiv, soa, homoseksualiteit, coming-out en seksualiteit. Daarnaast wordt de rol van internet voor deze groep ook steeds belangrijker in hun activiteiten. Internet biedt de belangrijkste vindplaats voor een sekspartner onder jonge MSM.

Deze gegevens geven duidelijk aan dat jonge MSM onvoldoende voorbereid zijn op de risico's van hiv en soa en een reële kans lopen op soa- en hiv-infecties. Het blijft daarom nodig om jonge MSM voor te lichten. Ook is het van belang om nieuwe insteken te ontwikkelen voor jonge MSM en rekening te houden met hun specifieke risicofactoren, behoeften en gedragingen.

Literatuur

1. De Graaf, H., Meijer, S., Poelman, J., & Vanwesenbeeck, I. (2005) *Seks onder je 25ste. Seksuele gezondheid van Jongeren in Nederland anno 2005*. Delft: Rutgers Nisso Groep / SOA AIDS Nederland.
2. Franssens, D. & Hospers, H. J. (2008) *Outcomes deelrapport 2*. Maastricht: Universiteit Maastricht.
3. Franssens, D., Koning, M., & Hospers, H. J. (2007) *Outcomes deelrapport 1*. Maastricht: Universiteit Maastricht.
4. Richel, C. & De Wit, J. (2007) *Seks onder je 25^e: homoseksuele jongeren. Aanvullende analyses in opdracht van Schorer te Amsterdam*. Amsterdam: Schorer.
5. Hospers, H. J., Dörfler, T. T., Zuilhof, W., & Nijman, A. M. (2008) *Schorer Monitor 2008*. Amsterdam: Schorer.
6. Hospers, H. J., Dörfler, T. T., & Zuilhof, W. (2006) *Schorer Monitor 2006*. Amsterdam: Schorer.
7. Hospers, H. J., Dörfler, T. T., & Zuilhof, W. (2007) *Schorer Monitor 2007*. Amsterdam: Schorer.
8. Steenbakker, S., Hilhorst, M., & Bakker, B. (2008) *'Seks met een man maakt me nog geen homo' Needs assessment onder mannen uit etnisch-culturele minderheidsgroeperingen die (ook) seks hebben met mannen*. Amsterdam: Schorer.